

บทบาทและท่าทีของประเทสหราชอาณาจักรและองค์การระหว่างประเท

ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทของทุกประเทไม่ว่าจะเป็นประเทพัฒนาแล้ว หรือด้อยพัฒนา ต่างต้องคำนึงถึงบทบาทและท่าทีของประเทสหราชอาณาจักรและองค์การระหว่างประเท โดยเฉพาะสหราชอาณาจักรอย่างสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียตและจีน หรือองค์การระหว่างประเทอย่างองค์การสหประชาชาติ ว่ามีทิศทางของการดำเนินความสัมพันธ์ไปในรูปแบบใด อย่างไรก็ดี บางประเทก็ตระหนักถึงเรื่องเหล่านี้มาก บางประเทก็ตระหนักน้อย สุดแล้วแต่กำลังอำนาจของแต่ละประเทและปัจจัยประกอบอื่น ๆ ในแต่ละระยะเวลา

สำหรับกรณีที่อยู่่่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในปี พ.ศ. 2515 นั้น ก็อยู่ในทำนองเดียวกับที่กล่าวมาข้างต้น คือ อยู่น่าจะคำนึงถึงบทบาทและท่าทีของสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต จีนและองค์การสหประชาชาติ ก่อนที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน การศึกษาในลำดับต่อไป จะพิจารณาว่าอยู่่่นได้คำนึงถึงเรื่องเหล่านี้มากน้อยเพียงใด

การรับรองจีนในองค์การสหประชาชาติ

รัฐบาลของนายชาโตะเคยออกแถลงการณ์ว่า อยู่น่าจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ต่อเมื่อจีนได้รับการรับรองให้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติก่อนทำที่หรือที่คณะของนายชาโตะเช่นนี้ ถ้าพิจารณาโดยทั่วไปก็มีเพียงเนื้อความว่า อยู่น่าจะอาจรับรองจีนได้ ตราบใดที่ประชาคมโลกยังไม่ยอมรับรับรองจีน และอยู่น่าก็ได้พิจารณาปัญหาสองจีนด้วยทัศนะเช่นนี้มาตลอดเหมือนกัน

ภายหลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนประกาศจัดตั้งรัฐบาลเมื่อปี พ.ศ. 2493 รัฐมนตรีต่างประเทศของจีน คือ โจว เอ็น ไทล ได้เสนอเรื่องเข้าสู่คณะมนตรีความมั่นคงเพื่อพิจารณาฐานะทางกฎหมายของไต้หวันในองค์การสหประชาชาติ ผลคือ ที่ประชุมได้ลงมติไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอของจีนด้วยคะแนนเสียงข้างมาก¹ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2494

¹Winberg Chai, "China and the United Nations: Problems of Representation and Alternatives," Asian Survey 10(May 1970), p. 399.

เป็นต้นมา ปัญหาการรับรองรัฐบาลจีนได้ถูกเสนอเป็นญัตติต่อสมัชชาสหประชาชาติ ผู้เสนอญัตตินี้เป็นรายแรก คือ สหภาพโซเวียต ต่อมาคือ อินเดีย และประเทศต่าง ๆ ในโลกที่สาม ซึ่งญี่ปุ่นติดตามเรื่องนี้อย่างใกล้ชิด เพราะมีความสำคัญต่อญี่ปุ่นในการพิจารณารับรองจีนในองค์การสหประชาชาติ

ญี่ปุ่นพิจารณาเสมอว่า ปัญหาการ เป็นตัวแทนของรัฐบาลจีนในองค์การสหประชาชาติ เป็นปัญหาสำคัญและ เกี่ยวพันกับการ เมืองโลก ฉะนั้น การดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนี้ ญี่ปุ่นจึงได้คำนึงถึงแนวโน้มของการรับรองจีนจากประเทศต่าง ๆ เป็นสำคัญ ซึ่งต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่จะยอมรับจีนมากขึ้น กล่าวคือ ตั้งแต่พรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อตั้งรัฐบาลขึ้นที่กรุงปักกิ่ง จีนถูกพิจารณาให้มีฐานะ เป็นรองได้ทันในองค์การสหประชาชาติ และตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกา เริ่ม เปลี่ยนท่าทีจากการไม่รับรองจีน มา เป็นการมีความเห็น ว่า จีนน่าจะขอ เข้า เป็นสมาชิกแบบรัฐใหม่ขององค์การสหประชาชาติ เพราะจีนไม่ได้ เป็นตัวแทนของประชาชนจีนทั้งหมด และมีได้ทัน เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติอยู่แล้วอย่างถูกต้อง ตามกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งในระยะนั้น ญี่ปุ่นก็มีทัศนะ เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาหรือมีทัศนะตามสหรัฐอเมริกาในเรื่องนี้ก็ได้

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกา เริ่ม เปลี่ยนท่าทีต่อจีนในเรื่อง การรับรองจีนในองค์การสหประชาชาติ เพราะสหรัฐอเมริกา มีความประสงค์จะยุติสงครามเวียดนาม เพื่อลดค่าใช้จ่ายบางส่วนในกิจการทหาร เนื่องจากเกิดวิกฤติการณ์ทาง เศรษฐกิจ จนกระทั่งขาดดุลย์การค้ากับญี่ปุ่น จนต้องประกาศลดค่าเงินดอลลาร์ และการที่จะยุติสงครามเวียดนามได้นั้นควรทำการเจรจากับจีน ซึ่งเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือเวียดนามในด้านยุทธสัมภาระ และด้านอื่น ๆ การ เปลี่ยนท่าทีของสหรัฐอเมริกาต่อจีน เห็นได้ชัด เจนในวันที่ 15 กรกฎาคม 2514 ซึ่งเป็นวันที่ประธานาธิบดีนิกสันประกาศว่าจะเดินทางไปเยือนจีนภายในเดือนกุมภาพันธ์ 2515 (ต่อมากำหนดเป็นวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2515) เรื่องนี้ทำให้ญี่ปุ่นตกใจมาก เพราะคิดไม่ถึงว่าสหรัฐอเมริกาจะ เปลี่ยนท่าทีที่มีต่อจีนรวดเร็วมากและไม่ปรึกษากับญี่ปุ่นก่อน ซึ่งเป็น กรณีที่ทำให้ นายซาโตะ นักการเมืองญี่ปุ่นใจคิดว่า คำนินนโยบายต่างประเทศต่อจีนผิดพลาด และด้วยเหตุการณีนีเองที่ทำให้ความนิยมของประชากรต่อนายกรัฐมนตรีซาโตะตกต่ำลงมาก

ภายหลังจาก เดือนกรกฎาคม 2514 ประเทศต่าง ๆ ทอยยให้การรับรองรัฐบาลจีน เพิ่มขึ้น เพราะการที่สหรัฐอเมริกาประกาศกำหนดการออกไป เช่นนั้น เท่ากับ เป็นการให้ความชอบธรรม

แก่รัฐบาลจีนอย่างเปิดเผย จนในที่สุดประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติส่วนใหญ่ ได้ให้การรับรองที่นั่งของจีนแทนไต้หวันในเดือนตุลาคม 2514

จากการติดตามเรื่องการรับรองจีนในองค์การสหประชาชาติของญี่ปุ่น แสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นพิจารณาการรับรองจีนจากประเทศสมาชิกสหประชาชาติส่วนใหญ่มีแนวโน้มให้การรับรองจีนมากขึ้น ญี่ปุ่นจึงไม่อาจเพิกเฉยต่อกระแสนิยมจีนในองค์การสหประชาชาติได้ และการที่ญี่ปุ่นให้การรับรองจีนล่าช้าจนล่วงเลยมาถึงปลายปี พ.ศ. 2515 ก็น่าจะมาจากสาเหตุที่กำลังอยู่ในระหว่างการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลของญี่ปุ่น ถ้ารัฐบาลซาโตะยังคงอยู่ โอกาสที่จีนจะยอมรับญี่ปุ่นก็ยากพอ ๆ กับที่ญี่ปุ่นจะยอมรับจีน เมื่อนายทานาคะขึ้นดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น จึงได้ริบคำเนิการในเรื่องนี้ แต่เป็นเวลาหลังจากที่ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติส่วนใหญ่ให้การรับรองจีนไปเรียบร้อยแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า ญี่ปุ่นไม่อาจหลีกเลี่ยงกระแสนิยมจีนที่กำลังเป็นอยู่ในองค์การสหประชาชาติในขณะนั้นได้

ทำทียของประเทศมหาอำนาจต่อจีน

1. ทำทียของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีน เป็นที่น่าประหลาดใจอย่างมากที่สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นปรปักษ์กับจีนมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 กลับมาเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ในปี พ.ศ. 2515 เรื่องนี้จะไม่เป็นที่แปลกประหลาดแต่อย่างใด ถ้าศึกษากลุ่มผู้นำของสหรัฐอเมริกาในขณะนั้น กล่าวคือ หลังจากประธานาธิบดีนิกสันแห่งพรรครีพับลิกันขึ้นดำรงตำแหน่ง กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ของพรรครีพับลิกันได้ เข้าวบริหารประเทศแทนกลุ่มผู้นำรุ่นสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามเกาหลีของพรรค เดโมแครต² กลุ่มผู้นำรุ่นใหม่ไม่ยึดถืออุดมการณ์ทางการเมืองอย่างเคร่งครัด อีกทั้งยังต้องเผชิญหน้ากับรายจ่ายจำนวนมากที่ใช้ไปเพื่อการสงคราม

²William H. Overholt, "President Nixon's Trip to China and Its Consequences," Asian Survey 13(July 1973), p. 708.

ในเวียดนาม และเพื่อการเตรียมพร้อมทางทหารใน เอเชียและยุโรป การลดความตึงเครียด จึงเป็นทัศนะหลักที่กลุ่มผู้นำนี้คำนึงถึง นั้นหมายความว่าทัศนะของกลุ่มผู้นำสหรัฐอเมริกาต่อ โลกคอมมิวนิสต์ย่อม เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่จะดำรงสันติภาพของโลก โดยการหันหน้ามา เจรจากันบนโต๊ะ แทนที่จะไปรบกันในสมรภูมิของประเทศด้อยพัฒนาต่าง ๆ

ประธานาธิบดีนิกสันได้เริ่มเจรจาลดความตึงเครียดกับสหภาพโซเวียตก่อนและ ประสบความสำเร็จในการทำข้อตกลงจำกัดอาวุธยุทธศาสตร์ (Strategic Arms Limitation Agreement) กับสหภาพโซเวียต โดยประธานาธิบดีนิกสันได้เดินทางไปกรุงมอสโก เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2515 เพื่อลงนามในความตกลงจำกัดอาวุธยุทธศาสตร์กับ เลขาธิการ เบเรสเนฟ (Leonid I. Brezhnev) การลงนามในครั้งนี้สามารถลดความตึงเครียดระหว่างกลุ่มประเทศ ยุโรปตะวันตกกับสหภาพโซเวียตลงไปได้มาก

ก่อนที่ประธานาธิบดีนิกสันจะ เดินทางไปลงนามในความตกลงจำกัดอาวุธยุทธศาสตร์ กับสหภาพโซเวียต ท่านได้ประกาศที่จะ เดินทางไปจีนล่วงหน้าประมาณ 7 เดือน การเดินทางไป เยือนจีนครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนการติดต่อสื่อสาร การค้าและวัฒนธรรม และที่สำคัญที่สุดคือการทำความตกลงในหลักการแห่งการปฏิบัติระหว่างประเทศร่วมกัน ซึ่งจะมีผลต่อการหา ลู่ทางยุติสงครามเวียดนามในอนาคตด้วย กล่าวคือ สหรัฐอเมริกามีจุดประสงค์ที่จะดึงมหาอำนาจ ระดับกลางอย่างจีนมา เป็น เครื่องสนับสนุนในการต้านทานแสนยานุภาพของสหภาพโซเวียต โดยการพยายามลดความตึงเครียดด้านใต้วันลงไป เพื่อให้จีนสามารถนำกำลังส่วนที่เหลือไปถึงกำลัง ของสหภาพโซเวียตที่พรมแดนจีน-สหภาพโซเวียต รวมทั้งสามารถต้านทานอิทธิพลของสหภาพ โซเวียตที่เพิ่มขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีหัวทาคอยู่ที่กลุ่มประเทศในคาบสมุทรอินโดจีน ซึ่งในทางกลับกัน จีนก็ปรารถนาที่จะดึงมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา เข้ามาต้านทานอำนาจของ สหภาพโซเวียต เพราะจีนต้องแสวงหาอิทธิพลแข่งขันกับสหภาพโซเวียตในเอเชียอาคเนย์ในอนาคต การดึงสหรัฐอเมริกาเข้ามาถ่วงดุลย์ในบริเวณนี้ จีนย่อมได้เปรียบในแง่ภาพพจน์ระหว่างประเทศ ที่สหรัฐอเมริกาเคยได้สร้างสมไว้

การที่ประธานาธิบดีนิกสันไปเยือนกรุงปักกิ่งนี้มีผล เท่ากับสร้างความชอบธรรมให้กลุ่ม ผู้นำจีน และยังมีส่วนไปถึงการผลักดันให้จีนมีที่นั่งในคณะมนตรีความมั่นคงแทนได้วัน นอกจากนั้น มีผลผลักดันให้ประเทศต่าง ๆ ยอมรับรองจีนมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศเล็ก ๆ ในเอเชียอาคเนย์

อย่างไรก็ดี ผลที่กระทบต่อจีนทางอ้อมก็คงมีว่า การที่จีนได้เข้าไปมีบทบาทในองค์การสหประชาชาติอย่างเต็มที่อาจจะลดทัศนคติอันแข็งกร้าวต่อโครงสร้างทางการเมืองของโลกได้บ้าง โดยเฉพาะทิศทางการปฏิวัติโลก จีนน่าจะปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในนโยบายต่างประเทศบ้าง เพราะการไม่ถูกโดดเดี่ยวในประชาคมโลก ทำให้จีนหันมาใช้วิธีการต่อรองทางการเมืองระหว่างประเทศมากขึ้น

อย่างไรก็ดี การเดินทางไปเยือนจีนของประธานาธิบดีนิกสัน ย่อมมีผลกระทบต่อญี่ปุ่นในแง่ที่ว่า นายกรัฐมนตรีชาโตเคะเคยมีความเชื่อเป็นส่วนตัวว่า ประธานาธิบดีนิกสันคงไม่เปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับจีนโดยไม่ปรึกษากับญี่ปุ่นก่อน และเมื่อสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนท่าทีที่มีต่อจีน ย่อมทำให้ญี่ปุ่นมีท่าทีคล้อยตามสหรัฐอเมริกาไปด้วย เพราะตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายต่างประเทศที่คล้อยตามสหรัฐอเมริกา เนื่องจากมีความสัมพันธ์ทางการเมืองการค้าและความมั่นคงร่วมกันมานาน ดังนั้น การเปลี่ยนท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อจีน จึงเป็นปัจจัยเสริมสร้างอย่างหนึ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน

2. ท่าทีของสหภาพโซเวียตที่มีต่อจีน ภายหลังจากที่จีนเข้าสู่องค์การสหประชาชาติแทนไต้หวัน เมื่อเดือนตุลาคม 2514 แล้ว ท่าทีของสหภาพโซเวียตที่มีต่อจีนก็ยิ่งเหมือนเดิม คือยังมีความขัดแย้งกันในหลาย ๆ เรื่อง เป็นต้นว่า ขัดแย้งในเรื่องสงครามอินเดียน-ปากีสถานครั้งที่ 3 ซึ่งจีนกล่าวหาว่าสหภาพโซเวียตหนุนช่วยอินเดีย โดยมีจุดประสงค์เพื่อปิดล้อมคนและเพื่อขยายลัทธิครองความเป็นเจ้า³ หรือกรณีอินโดจีน ซึ่งสหภาพโซเวียตและจีนต่างพยายามดึงกลุ่มประเทศเหล่านี้มาเป็นพรรคพวกของตน

จากความขัดแย้งกับจีนในหลาย ๆ เรื่อง ทำให้สหภาพโซเวียตพยายามดึงให้ญี่ปุ่นมาเป็นพันธมิตรกับตน ในการพัฒนาโครงการไซบีเรีย เพื่อจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ในการปิดล้อมจีนในบริเวณแปซิฟิก เพราะสหภาพโซเวียตเล็งเห็นว่าญี่ปุ่นมีความสามารถที่จะเป็นมหาอำนาจในด้านอุตสาหกรรมและมีระดับเทคโนโลยีที่สูงมาก ถ้าญี่ปุ่นต้องการสร้างสมกำลังทหารและอาวุธยุทธโปกรณ์ ก็มีโอกาสำเร็จได้มาก แต่สหภาพโซเวียตยังคงยึดครอง

³ John F. Cooper, "China's Policy Toward Bangladesh,"

เกาะเล็ก ๆ 4 เกาะเหนือซอกโลกโคของญี่ปุ่น เกาะทั้ง 4 นี้ไม่มีทรัพยากรที่สำคัญ และไม่มีค่าทางยุทธศาสตร์สำหรับสหภาพโซเวียตมากนัก แต่มีความสำคัญต่อญี่ปุ่นในแง่สัญลักษณ์และจิตวิทยา และญี่ปุ่นก็ได้ดำเนินการเรียกร้องขอคืนมาตลอด ผลของการพิพาทนี้ทำให้สหภาพโซเวียตและญี่ปุ่นไม่สามารถร่วมโครงการพัฒนาไซบีเรียได้เลย ในเรื่องนี้จีนได้หนุนญี่ปุ่นอย่างเต็มที่และยังชี้ให้ญี่ปุ่นเห็นว่า ประเทศที่ตกที่นั่งลำบากอย่างญี่ปุ่นในเรื่องการพิพาทดินแดนกับสหภาพโซเวียตก็มี เช่น ฟินแลนด์ โปแลนด์ เยอรมันตะวันออก เช็กโกสโลวาเกีย โรมาเนียและจีน เราจะเห็นได้ว่าทั้งจีนและสหภาพโซเวียตต่างพยายามดึงญี่ปุ่นมาเป็นพวกของตน เพราะจะได้ประโยชน์ในเรื่องการค้าและการเมืองในภูมิภาคอีกด้วย⁴

ในส่วนของญี่ปุ่นนั้น ไม่อาจจะกระทำการตกลงกับสหภาพโซเวียตเกี่ยวกับปัญหาหลักที่สำคัญ ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เกาะทั้ง 4 ที่สหภาพโซเวียตยึดครอง เอาไป หรือการพิพาทเขตน่านน้ำจัมปล่า หรือโครงการพัฒนาไซบีเรียและอื่น ๆ ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงมีความผูกพันกับสหภาพโซเวียตไม่มากนักทางด้านการค้าขายและด้านความร่วมมืออื่น ๆ เมื่อญี่ปุ่นได้รับกระแสกดดันจากองค์การสหประชาชาติและสหรัฐอเมริกาให้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ญี่ปุ่นจึงคำนึงถึงสหภาพโซเวียตน้อยมาก ในทางตรงกันข้าม ญี่ปุ่นมีกรณีพิพาทกับสหภาพโซเวียตหลายกรณี ซึ่งน่าจะมีส่วนผลักดันให้ญี่ปุ่นเป็นมิตรกับจีนมากขึ้นและสหภาพโซเวียตไม่เป็นมิตรกับจีนอยู่ก่อนแล้ว เมื่อญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนจึงเท่ากับญี่ปุ่นไม่สนใจท่าทีของสหภาพโซเวียตในเรื่องนี้อีกต่อไป

ท่าทีระหว่างญี่ปุ่นกับจีน

ในอดีตที่ผ่านมา แม้ว่าญี่ปุ่นจะเป็นประเทศที่ทำข้อตกลงระหว่างประเทศกับสหรัฐอเมริกามากที่สุด⁵ นั้นไม่ได้หมายความว่าญี่ปุ่นต้องพาตัวเองเข้าไปผูกกับสหรัฐอเมริกาอย่างแยกกันไม่ออก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 ญี่ปุ่นเริ่มมีความเป็นอิสระของตนเองมากขึ้นตามความต้องการของสหรัฐอเมริกา ที่ต้องการถอนทหารบางส่วนออกจากเอเชีย และต้องการดึงญี่ปุ่นเข้ามาสู่

⁴ Vernon V. Aspaturin, "Moscow's Options in a Changing World," Problems of Communism 21(July-August 1972), pp. 18 - 9.

⁵ L. Jerold Adams, "Japanese Treaty Patterns," Asian Survey 12 (March 1972), p. 257.

ยุทธศาสตร์การถ่วงดุลย์ระหว่างหลายขั้วมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งทำให้ญี่ปุ่นต้องเพิ่มค่าใช้จ่ายในทางทหารอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และจากท่าทีของญี่ปุ่นในสมุดปกสีฟ้า (Blue Book on Diplomacy) ได้ยืนยันอย่างชัดเจนว่า ด้วยสมรรถนะทางการเมือง และการทหารของสหรัฐอเมริกาผนวกกับสมรรถนะทางเศรษฐกิจและสังคมของญี่ปุ่น สามารถปกป้องความมั่นคงให้แก่เอเชียได้⁶

ดังนั้นการเพิ่มบทบาทในการเมืองระหว่างประเทศตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา เป็นต้นว่า ญี่ปุ่นเข้าร่วมการประชุมเอเชียเกี่ยวกับการพัฒนากัมพูชาที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซียเมื่อ 16 - 17 พฤษภาคม 2513 ญี่ปุ่นได้จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการเศรษฐกิจแปซิฟิกครั้งที่ 3 ขึ้นที่กรุงโตเกียว เมื่อ 21 - 23 พฤษภาคม 2513 ญี่ปุ่นได้เข้าร่วมประชุมระดับรัฐมนตรีของประเทศในเอเชียอาคเนย์ครั้งที่ 5 ที่อินโดนีเซีย เมื่อ 22 - 25 พฤษภาคม 2513 โดยญี่ปุ่นสัญญาว่าจะให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศเหล่านี้ถึงร้อยละ 1 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติหรือประมาณ 4,000 ล้านดอลลาร์ในปี พ.ศ. 2518 ญี่ปุ่นได้เรียกร้องให้ประเทศในเอเชียมีเอกภาพในการประชุมระดับรัฐมนตรีของ ASPAC (Asian Pacific Council) ครั้งที่ 5 เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2513 ที่ประเทศนิวซีแลนด์การเพิ่มบทบาทเหล่านี้กระทำก่อนที่ประธานาธิบดีนixonจะประกาศไปเยือนปักกิ่ง ดังนั้นภายหลังจากการประกาศเยือนปักกิ่งของประธานาธิบดีนixon แล้วญี่ปุ่นมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการประชุมระหว่างประเทศ จึงเป็นไปในแนวโน้มปกติ มิใช่ญี่ปุ่นทำไปเพื่อต่อต้านสหรัฐอเมริกา

ในกรณีที่สหรัฐอเมริกาเปิดความสัมพันธ์กับจีนในปี พ.ศ. 2515 น่าจะมีผลต่อญี่ปุ่น ในแง่ที่ทำให้ญี่ปุ่นมีอิสระมากขึ้น และไม่น่าจะนำความลำบากใจมาให้แก่ผู้นำญี่ปุ่น ปัญหาที่น่าจะพิจารณาอย่างมากก็คือ สหรัฐอเมริกาจะท่าอย่างไรกับความผูกพันที่ตนมีต่อญี่ปุ่นและได้หัน เพราะสัญญาความมั่นคงร่วมระหว่างสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นมีความหมายไม่เพียงแต่ปกป้อง ญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังอาจรวมถึงไต้หวันและเกาหลีได้ด้วย ดังนั้นญี่ปุ่นจึงไม่อาจที่จะทำอะไร

⁶Kobun Ito, "Japan's Security in the 1970s," Asian Survey 10(December 1970), p. 1036.

อย่างผลึผลลามได้ในระยะแรก ๆ ที่ประธานาธิบดีนิกสันประกาศจะไปเยือนปักกิ่งและต้องใช้นโยบายรอมและดูจนกว่าประธานาธิบดีนิกสันไปเยือนจีนมาแล้ว จึงได้รู้ว่าสหรัฐอเมริกาความประสงค์ที่จะยังคงรักษาสัญญาความมั่นคงร่วมอยู่ต่อไป และยังได้ขยายการตีความไปจนถึงกับร่วมปกป้องความมั่นคงของ เอเชียร่วมกับญี่ปุ่น ส่วนในทัศนะของจีนนั้นยังคงยืนยันว่าปัญหาไต้หวัน เป็นปัญหาภายในของจีน⁷ เมื่อสหรัฐอเมริกายอมรับรู้เรื่องนี้ จีนจึงไม่ได้ยกสัญญาความมั่นคงร่วมระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นขึ้นมา เกรงว่านักวิชาการจึงมีความเห็นกันว่า ภายหลังจากปี พ.ศ. 2515 สัญญาความมั่นคงร่วมระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นมีความหมายทางทหารลดลงไปมาก แต่ที่ยังคงรักษาสัญญานี้ต่อไป น่าจะเป็น เพียงสัญลักษณ์แห่งความสัมพันธ์ทางการ เมืองที่ประเทศทั้งสองมีต่อกันมาในอดีต⁸

ท่าทีที่ญี่ปุ่นมีต่อจีนในด้านการเมืองและการทหารนั้น นอกจากจะคำนึงถึงท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อสัญญาความมั่นคงร่วมกับญี่ปุ่นแล้ว ญี่ปุ่นยังคำนึงถึงเสมอว่า ตนเองไม่ใช่เป็นมหาอำนาจทางนิวเคลียร์และไม่มีควาามประสงค์ที่จะเป็นเช่นนั้นอีกด้วย เพราะจากการลงนามในสัญญาห้ามเผยแพร่อาวุธนิวเคลียร์ในเดือนกุมภาพันธ์ 2513 สามารถบ่งชี้ได้ว่าญี่ปุ่นจะไม่นำวัตถุดิบทางนิวเคลียร์เพื่อสันติไปผลิตอาวุธนิวเคลียร์อย่างแน่นอน⁹ ท่าทีที่ญี่ปุ่นมีต่อจีนในเวลานั้น จึงเน้นหนักไปทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากกว่าการเมืองการทหารหรือเพื่อยุทธศาสตร์การถ่วงดุลย์ระหว่างหลายขั้วมหาอำนาจ ญี่ปุ่นอาจจะคำนึงถึงการถ่วงดุลย์แต่เป็นการถ่วงดุลย์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เมื่อญี่ปุ่นกำลังประสบปัญหาการค้าเกินดุลย์ระหว่างประเทศอยู่ในขณะนั้น

ส่วนในท่าทีของจีนที่มีต่อญี่ปุ่นนั้น สามารถพิจารณาได้จากยุทธศาสตร์ของการแบ่งเขตนานาชาติกลาง ซึ่งจีนประกาศออกมาตั้งแต่เดือนมกราคม 2507 โดยแบ่งเขตในโลกลี้ออกเป็น

⁷ Richard Moorsteen and Morton Abramowitz, Remaking China Policy (Cambridge: Harvard University Press, 1971), pp. 101 - 06.

⁸ Kamiya, op. cit., 724.

⁹ George H. Quester, "Japan and the Nuclear Non-Proliferation Treaty," Asian Survey 10 (September 1970), pp. 765 - 78.

2 เขต คือ เขตแรกเป็น เขต เอเชีย-แอฟริกา-ลาตินอเมริกา ซึ่งเป็น เขตการค้าหลัก และ เขตสอง เป็น เขตประเทศชุนนิยมต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การควบคุมทางการ เมืองและการทหาร ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็น เขตที่จีนต้องการให้มีการพัฒนาตัวเองอย่างอิสระ จีนจึงได้ พยายามจัดตั้งแนวร่วมต่อสู้ในบรรดาประเทศชุนนิยม เพื่อต่อต้านจักรวรรดินิยมอเมริกา และ จีนได้พิจารณาว่าญี่ปุ่นก็เป็นอาณานิคมแบบพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือ ให้มีนโยบายที่เป็นอิสระให้ได้

จากการที่จีนมีท่าทีต่อญี่ปุ่นเช่นนี้ เราจึงมักพบว่าจีนได้แสดงออกหลายครั้งหลายหนว่า ไม่พอใจญี่ปุ่นที่ทำตนเป็น เบี้ยล่างของสหรัฐอเมริกา เป็นต้นว่า จีนแสดงความไม่พอใจที่เรือดำน้ำ นิวเคลียร์มาเยือนญี่ปุ่น เมื่อปี พ.ศ. 2507¹⁰ จีนแสดงความไม่พอใจที่รัฐบาลซาโตะไม่อนุมัติ ให้ผู้แทนจีนเข้าร่วมประชุมพรรคคอมมิวนิสต์แห่งญี่ปุ่นครั้งที่ 9 เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2507¹¹ จีนแสดงความไม่พอใจคำปราศรัยของรัฐมนตรีต่างประเทศอิชิตานูโรในองค์การสหประชาชาติ เกี่ยวกับปัญหาไต้หวันเมื่อเดือนธันวาคม 2507¹² จีนแสดงความไม่พอใจในแถลงการณ์ร่วม ระหว่างซาโตะ - จอห์นสัน เมื่อเดือนมกราคม 2508¹³ จีนแสดงความไม่พอใจที่รัฐบาลซาโตะ เห็นด้วยกับการที่สหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดในเวียดนามเหนือในเดือนกุมภาพันธ์ 2508¹⁴ เหตุการณ์ ที่จีนแสดงความไม่พอใจต่อญี่ปุ่นมิให้ เห็นอย่างสม่ำเสมอจนถึงปี พ.ศ. 2512 เมื่อมีแถลงการณ์ร่วม ระหว่างซาโตะ - นิกสัน โดยสรุปแล้วก็คือว่า จีนมีทัศนคติว่าทั้งสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นและสหภาพโซเวียต

¹⁰Ta-kung Pao, November 9, 1964; Kuang-ming Jih-pao, November 13, 1964; and New China News Agency, November 14, 1964, quoted in Dennis T. Yasutomo, "Sato's China Policy, 1964 - 1966," Asian Survey 17(June, 1977), p. 536.

¹¹People's Daily, November 23, 1964, quoted in Ibid, p. 537.

¹²People's Daily, December 12, 1964. quoted in Ibid, p. 537

¹³Ta-Kung Pao, January 20, 1965, quoted in Ibid, p. 537.

¹⁴Kuang-ming Jih-pao, February 24, 1965, quoted in Ibid, p. 537.

ต้องการ เข้าครอบงำ เอเชีย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนการครอบครอง โลกของอภิมหาอำนาจ¹⁵
 อาจเป็นไปได้ว่า โดยลำพังแล้วญี่ปุ่น เป็นประเทศพ่ายแพ้สงครามย่อมไม่สามารถ
 เป็นมหาอำนาจได้ในเร็ววัน และถ้าญี่ปุ่นพยายามอย่างมากที่สุดก็มิมีโอกาสแต่เพียง เป็นมหาอำนาจ
 ทางเศรษฐกิจเท่านั้น และเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายต่างประเทศที่จีนมีต่อญี่ปุ่น จีนจึงมีความ
 สัมพันธ์ทางการค้ากับญี่ปุ่น เรื่อยมาในลักษณะของการใช้ เศรษฐกิจ เป็น เครื่องมือในการบรรลุผล
 ทางการเมืองของคน เป็นต้นว่าในระหว่างปี พ.ศ. 2493 - 95 จีนได้ลดการค้าขายกับญี่ปุ่น
 ลงไปมากเพื่อประท้วงสัญญาสันติภาพซานฟรานซิสโก (2494) และเพื่อลงโทษญี่ปุ่นที่ยอมเป็น
 ฐานทัพให้สหรัฐอเมริกาในสงครามเกาหลี การค้าระหว่างจีนกับญี่ปุ่นได้ขยายปริมาณเพิ่มขึ้นมาถึง
 ปี พ.ศ. 2499 ก็หยุดชะงัก เพราะเกิดกรณีการเผาธงชาติจีนในงานแสดงสินค้าจีนที่นางาซากิ
 เมื่อปี พ.ศ. 2500 ทำให้จีนสั่งเลิกสัญญาการค้าหลายฉบับ ต่อมาเมื่อจีนมีปัญหาภัยพิบัติสภาพโซเวียต
 มากขึ้น จีนเริ่มค้าขายกับประเทศนอกกลุ่มคอมมิวนิสต์มากขึ้น โดยเฉพาะกับญี่ปุ่นจึงนำไปสู่
 ข้อตกลงเสี่ยว - ทาคาซากิ แต่จีนก็ค้าขายกับญี่ปุ่นใน 2 รูปแบบ คือแบบแรกเรียกว่าการค้าตาม
 ข้อตกลง (memorandum trade)¹⁶ กับแบบที่สองเรียกว่าการค้ากับมิตรบริษัท ปรากฏว่า
 จีนทำการค้ากับมิตรบริษัทมากกว่าตามข้อตกลง เพราะต้องการทำให้ญี่ปุ่นรู้ว่าจีนไม่ได้แยกการค้า
 ออกจากการเมือง¹⁷

แม้ว่าจีนจะสามารถใช้การค้าระหว่างประเทศ เป็น เครื่องมือบีบบังคับได้บางครั้ง
 แต่ญี่ปุ่นก็สามารถทำลายหลักการไม่แยกการค้ากับการเมืองของจีนได้¹⁸ ในแง่ที่ว่า ใน

¹⁵Ta-kung Pao, July 28, 1966; and People's Daily, July 31, 1966, quoted in Ibid., p. 537.

¹⁶A.M. Halpern, "China and Japan," in China in Crisis, Vol. 2, pp. 444 - 47.

¹⁷Sidney Klein, "Survey of Sino-Japanese Trade, 1950-1966," The China Mainland Review 2 (December 1966), p. 188.

¹⁸Bernhard Grossman, "International Economic Relations of the People's Republic of China," Asian Survey 10 (September 1970), p. 799.

แผนพัฒนาประเทศ 5 ปี ฉบับที่ 2 (2501 - 2505) ของจีนมีลักษณะของการก้าวกระโดด ใน 2 ลักษณะ คือ พัฒนาภาคเกษตรกรรมและการปศุสัตว์ ทำให้จีนต้องสั่งซื้อปุ๋ยและอาหารสัตว์ จากต่างประเทศเพิ่มขึ้นเกือบร้อยละ 40 ในขณะที่ลดการสั่งซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์ลงมา เกือบร้อยละ 30¹⁹ ในแผนพัฒนาประเทศ 5 ปี ฉบับที่ 3 (2506 - 2510) จีนพยายาม พัฒนาเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง โดยการสั่งซื้อโรงงาน 30 - 40 โรง เป็นมูลค่ากว่า 170 ล้านดอลลาร์²⁰ และในแผน 5 ปี ฉบับที่ 4 (2511 - 2515) จีนต้องการพัฒนาอุตสาหกรรม อย่างมาก ทำให้จีนต้องการเหล็กกล้ามากขึ้นเพื่อใช้ในการอุตสาหกรรม²¹ ในแต่ละแผนพัฒนา เศรษฐกิจนี้ จีนต้องอาศัยสินค้าจากญี่ปุ่นไม่มากก็น้อย เพราะ เมื่อพิจารณาสถิติการค้าระหว่างจีน กับญี่ปุ่นแล้วพบว่า นับตั้งแต่แผน 5 ปี ฉบับที่ 2 ของจีน จีนได้สั่งซื้อสินค้าในปริมาณที่เพิ่มขึ้น อย่างสม่ำเสมอตลอดมา และจีนเริ่มขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2508 ซึ่งอยู่ในระยะ แผน 5 ปี ฉบับที่ 3 เพราะ เป็นช่วงที่จีนเริ่มพัฒนาอุตสาหกรรม ดังนั้น ไม่ว่าจีนจะโจมตีทาง การเมืองและการทูตต่อญี่ปุ่นอย่างไร จีนยังคงค้าขายกับญี่ปุ่น ซึ่งทำที่นี้น่าจะมีประโยชน์ต่อการ ดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกันในอนาคต

สรุป

จากการศึกษาบทบาทและท่าทีของประเทศต่าง ๆ ในองค์การสหประชาชาติพบว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา กระแสการรับรองจีนเพิ่มสูงขึ้นทุกปีจาก 2 สาเหตุ คือ

¹⁹Alexander Eckstein, Communist China's Economic Growth and Foreign Trade (New York: McGraw-Hill Book, 1966), p. 107.

²⁰Robert L. Price, International Trade of Communist China, 1950-65 (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1967), p. 602.

²¹K.P. Wang, "The Mineral Resource Base of Communist China," in An Economic Profile of Mainland China ed. by the U.S. Congress Joint Economic Committee (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1967), p. 170.

ประการแรกจากการ เปลี่ยนยุทธศาสตร์การถ่วงดุลย์ระหว่างมหาอำนาจในภูมิภาคเอเชีย เมื่อจีนขัดแย้งกับสหภาพโซเวียตอย่างมากทั้งจีนและสหภาพโซเวียตต่างแสวงหาพันธมิตรทั่วโลก สหรัฐอเมริกาซึ่งมีความประสงค์จะลดความตึงเครียดระหว่างมหาอำนาจ เพื่อหาทางยุติสงครามเวียดนาม และ เพื่อสร้างระบบการถ่วงดุลย์หลายขั้วมหาอำนาจขึ้นในโลก ในขณะเดียวกันก็ต้องการแก้ไขภาวะการขาดดุลย์การค้ากับญี่ปุ่นด้วย การเปิดตลาดจีนและเข้าร่วมโครงการพัฒนาแหล่งทรัพยากรโซบีเรียของสหภาพโซเวียตและประการที่สองประเทศเอกราชใหม่ ๆ ได้ทยอยเข้าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติเพิ่มขึ้น ซึ่งประเทศด้อยพัฒนาเหล่านี้ อยู่ในยุทธศาสตร์แบ่งเขตของจีนอยู่แล้ว ที่จะให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ ประเทศเหล่านี้จึงหนุนจีนในองค์การสหประชาชาติ เมื่อจีนมีที่นั่งในคณะมนตรีความมั่นคงแทนได้หัวหน้าญี่ปุ่นก็ไม่สามารถที่จะเพิกเฉยสถานการณ์ในองค์การสหประชาชาติ ทำให้ญี่ปุ่นต้องรับรองเงินไปด้วย

ส่วนท่าทีของมหาอำนาจนั้น เฉพาะสหรัฐอเมริกามีแนวโน้มว่าจะมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน และพิจารณาว่าภัยคุกคามจากจีนเริ่มลดน้อยลงไป จึงต้องการดึงจีนให้เข้าสู่ประชาคมโลก เพื่อให้จีนใช้วิธีการเจรจาต่อรองมากขึ้น ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ สำหรับสหภาพโซเวียตนั้นยังมีความขัดแย้งกับจีนเหมือนเดิม จึงได้พยายามดึงญี่ปุ่นมาร่วมพัฒนาโครงการโซบีเรีย เพื่อบรรลุผลการปิดล้อมจีนในบริเวณแปซิฟิก แต่ญี่ปุ่นมีความขัดแย้งกับสหภาพโซเวียตในเรื่อง เกาะทั้ง 4 ที่ถูกสหภาพโซเวียตยึดครองเอาไว้ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ญี่ปุ่นไม่อาจร่วมมือพัฒนาโครงการโซบีเรียของสหภาพโซเวียตได้ ความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นกับสหภาพโซเวียตดังกล่าว นับเป็นปัจจัยเสริมสร้างให้ญี่ปุ่นใกล้ชิดกับจีนมากขึ้น

เมื่อประเทศต่าง ๆ ทยอยให้การรับรองรัฐบาลจีน ญี่ปุ่นย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในขั้นต่อไป เพราะสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นพันธมิตรที่สำคัญของญี่ปุ่นก็กำลังดำเนินการในเรื่องนี้อยู่แล้ว ฉะนั้น ด้วยแรงผลักดันทั้งจากองค์การสหประชาชาติ และสหรัฐอเมริกาจึงมีส่วนเร่งให้ญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน เร็วขึ้น